

Szemes Béla

Hűen az eredeti műhöz

Gondolatok Gogol *A revizor* zalaegerszegi bemutatójáról

A Hevesi Sándor Színház idei évadjában egyetlen klasszikus komédia szerepel repertoáron: *A revizor*. Szerzője, a XIX. századi orosz irodalom egyik vitathatatlan ikonja, aki – korai szépirói korszakát követően a romantikát, mint stílusirányzatot maga mögött hagyva – az orosz realizmus kibontakoztatásának meghatározó egyéniségévé vált. (Az irodalomban betöltött szerepét hűen tükrözi Dosztojevszkij állítólagos megállapítása: „Mindnyájan Gogol köpönyegéből bújtunk ki.”)

Az alkotói pályája során „stílusirányzatot váltó” (a romantikától a realizmus felé orientálódó), a különböző műnemekben (epika, dráma) önmaga képességeit kipróbáló író alkotói eszközrendszerében a fantasztikum irracionalitása éppúgy helyet kap, mint a valóság realiztikus ábrázolása. A műveiben tetten érhető abszurditás és a tapasztalati világ realitása között meghúzódnak azonban közös szervezőelve az író egyénien groteszk és szatirikus látásmódja, amelyben sikeres irodalmi munkásságának titkát kell keresnünk.

Az orosz író tipikusan realista színpadi műve *A revizor* (1836) címmel írt vígjátéka. A dráma története a Gogol korabeli orosz valóság keretei között játszódik, amelynek realiztikusságát a cári korszak hivatalnok- és bürokratikus rendszerének ábrázolása adja. *A revizor* cselekménye ennek ellenére helyszíntől (a műben történő eseményeknek nincs konkrét, földrajzilag azonosítható helysége) és időtől függetlenített (története bármikor aktualizálható), univerzális jelentést hordoz: az események primer vonulata az állami és helyi (provinciális) hatalmi berendezkedés fonákágainak, a „hivatali korrupció” természetrajzának ironikus alapállásból történő gogoli bírálata. Az író társadalomkritikája az emberi játszmák sorozatában realizálódik, ezért hangsúlyos jelentőségű a mű másodlagos (pszichikai síkon értelmezhető) jelentésrétege: a „revizor” megjelenésének híre milyen reakciókat vált ki a kisváros „hatalmasaiból”, hogyan változnak meg a különböző státuszú alakok interperszonális kapcsolatai. Ebből a megközelítésből érthető meg a darab mottójának üzenete („Ne a tükröt átkozd, ha a képed ferde!”), érezhetjük azt, hogy a dráma szereplőinek karaktereiben – önmagukat iróniával szemlélve – egyre inkább saját magunk emberi gyengeségeire ismerhetünk.

Gogol *A revizor* című művének dramaturgiailag négy lényeges elemére érdemes odafigyelnünk: a revizor

érkezéséről kapott hír fogadtatására; a személye körüli „félreértés-epizód” kiváltotta eseményekre; az álrevizor lelepleződésére (levél-motívum); az igazi revizor megérkezésének bejelentésére. Ezen alappillérek határozzák meg a darab kompozíciójának megszerkesztettségét és a cselekmény felépítettségét, a figurák habitusának megformálását.

Színházi produkcióként mindig unikumnak számítanak azok az előadások, amelyek – a szakkritika és a közvélemény konszenzusos értékítélete alapján – a magyar és/vagy a világirodalomban kiemelkedő szerzők szépirodalmi alkotásainak (dramatikus szövegeinek), „kortalan és tipikus” társadalmi és/vagy „örök emberi” problémákat magukban foglaló műveinek színpadi adaptációjára és interpretációjára vállalkoznak. Ezért is vártuk fokozott érdeklődéssel a Hevesi Sándor Színház társulatának Bagó Bertalan rendezte előadását. (A rendező Gogol darabját a szerző műfaji megjelölésének (komédia) megfelelő kivitelezésben – Mészöly Dezső és Mészöly Pál fordítása alapján – állította színpadra.)

Bagó az előadás egyes felvonásait az irodalmi mű nála szokatlanul pontos kontextusában interpretálta – ez persze nem jelenti azt, hogy néhány esetben nem voltak „formabontó”: funkciótlan, frivolitásba hajló erotikus jelenetek; a fegyveres katonák bevetése; a nézőtérrel érkező „igazi” revizor szerepeltetése; a katonai diktatúra érzését keltő záró kép –, érezhetően nem törekedett mindenképp a kortárs viszonyokra „modernizálni” a szerző történetét és/vagy a mű szereplőit. (Az esetleges ún. „áthallások” sem az irodalmi alapanyagban, sem az előadásban nem bírnak különösebb jelentőséggel, miután valamennyi művészeti ág sajátossága a fikcionalitás.) Ugyanakkor Bagó korábbi rendezéseihez viszonyítottan most a „színpadi formanyelv”, az eszközök és kellékek vonatkozásában visszafogottabb (kevesebb szimbólumot felvonultató), „realistább” színpadi megoldásokat láthattunk. Bagó elképzeléseivel harmonizáltak Vereckei Rita puritán, a darab korabeliségének visszaadására irányuló, kifogástalan díszletelemei és jelmezei, miként alapjában véve a szereposztás sem okozott csalódást, összességében a figurákat megformáló színészek alakítása megfelelt a sajátosan orosz, gogoli karakterek életre keltésének.

Kiss Ernő (Dhumanovszkij polgármester) játéka jól

követhető, inkább spirálisan leírható, mint fejlődő ívet mutatott az előadás során. Az aktahalmazokon áteső, pizzsamában tetszelgő, időnként naivnak és tanácstalannak tűnő tisztségviselő szerepétől több fázison keresztül jutott el a ranglétrán való feljebbjutás reményében bizakodó „paszományos egyenruhát és sarkantyús csizmát” viselő hatalommániás főhivatalnok figurájának megformálásáig. A szerep megkívánta – időnként ellentétes (színelvt megalázkodás és rátarti magatartás) – váltások közben nem mindig sikerült egyenletes teljesítményt nyújtania. A kisváros előljárásságai Ljapkin-Tyapkin, járási bíró (Kanda Pál); Zemljanyika, a közjótékonyossági intézmények főgondnoka (Urházy Gábor László); Hlopov, tanfelügyelő (Szegezdi Róbert); Spekin, postamester (Kricsár Kamill) átlagos közemberek, nem rendelkeznek különösebben kiugró képességekkel: közös vonásuk, hogy valamennyien korruptak és korrumpálásra képesek, így a szerepekben nyújtott színházi alakítások a darabbéli figurák ez utóbbi

képességének „megvillantatásában” voltak sikeresebbek. Az „ikerszerep” okán külön színt jelentett Balogh Tamás (Bobcsinszkij birtokos) és Wellmann György (Dobcsinszkij birtokos) igazi oroszos mentalitást visszaadó játéka. A női szereplők közül Holecskó Orsolya (a polgármester felesége) és Ligeti Kovács Judit (a polgármester leánya) kettőse nyújtott az átlagosnál jobb teljesítményt. Az „álrevizor”, Hlesztakov szerepét Nagy Péter formálta meg, aki jó érzékel tudott alkalmazkodni a véletlen kapcsán az élet kegyeltjévé vált – egyébként léha, kalandor életmódot folytató – nagyvárosi fiatalember szerepének megformálásához.

Bagó Bertalan Gogol darabjának eredetiségét megtartva – ám annak üzenetét napjaink viszonyaira hangszerelve – a rendezői koncepcióval adekvát színházi formanyelvvel ötletes felhasználásával a mű újabb interpretációjával gazdagította a Gogol-bemutatók sorát.

A főbb szerepekben Kiss Ernőt, Holecskó Orsolyát, Ligeti Kovács Juditot, Urházy Gábor Lászlót, Szegezdi Róbertet, Balogh Tamást, Kricsár Kamillt, Wellmann Györgyöt és Nagy Pétert láthatja a közönség. A díszletet és a jelmezeket Vereckei Rita tervezte.

Rendezte: Bagó Bertalan (Jászai-díjas)

